קיז: ערבי פסחים פרק עשירי פסחים

למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים. לכך קבעו זכר ליציאת מצרים ושמעתי מהר"מ שיש במדרש לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך ופר"ך בגי"ת ב"ש וג"ל שהם מלאכות הרבעים חסר אחת וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה [ט] עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא הללויה של אם הבנים שמחה קשיא רבה בר רב הונא מתרץ למעמיה דכולי עלמא הללויה ריש פירקא מאן דאמר עד אם הבנים שמחה שפיר ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא דקידושא אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב [א]וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא [ב]למען תזכור את יום וכתיב התם [2]זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה דאפטרתא מגן דוד [3]ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים תני רב יוסף זהו שאומרים מגן דוד א"ר שמעון בן לקיש [4]ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי אברהם ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב יכול יהו חותמין בכולן ת"ל והיה ברכה בך חותמין ואין חותמין בכולן אמר רבא אשכחתינא לסבי דפומבדיתא דיתבי וקאמרי [ג]בשבתא בין בצלותא בין בקידושא מקדש השבת ביומא טבא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבה דצלותא בין בשבתא בין ביומא טבא מקדש ישראל בקידושא דשבתא מקדש השבת ביומא טבא מקדש ישראל והזמנים ואנא אמינא טעמא דידי וטעמא דידכו טעמא דידכו שבת דקביעא וקיימא בין בצלותא ובין בקידושא מקדש השבת יומא טבא דישראל הוא דקבעי ליה דקמעברי ירחי וקבעי לשני מקדש ישראל והזמנים טעמא דידי צלותא דברבים איתא מקדש ישראל קידוש דביחיד איתא בשבת מקדש השבת ביום טוב מקדש ישראל והזמנים ולא היא צלותא ביחיד מי ליתיה וקידושא ברבים מי ליתיה ורבא סבר זיל בתר עיקר עולא בר רב נחית קמיה דרבא אמר כסבי דפומבדיתא ולא א"ל ולא מידי אלמא הדר ביה רבא רב נתן אבוה דרב הונא [ד]בריה דרב נתן נחית קמיה דרב פפא אמר כסבי דפומבדיתא ושבחיה רב פפא אמר רבינא אנא איקלע לסורא קמיה דמרימר ונחית קמיה שלוחא דציבורא ואמר כסבי דפומבדיתא והוו משתקי ליה כולי עלמא אמר להו שבקוהו הילכתא כסבי דפומבדיתא ולא הוו משתקו ליה [ה]: **מתני'** [5]מזגו לו כוס שלישי מברך על מזונו [ו]רביעי גומר עליו את הלל ואומר עליו ברכת השיר [ז]הבין הכוסות הללו אם רוצה לשתות ישתה [ח]בין שלישי לרביעי לא ישתה: **גמ'** א"ל רב חנן לרבא ש"מ [ט]ברכת המזון טעונה כוס א"ל ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה: רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר: מאי היינו לפי שאין חותמין בשתים כדכתיב [י] והיה ברכה מיהו שלשתן מזכירין בברכת אחת אבל דוד שהוא יחיד בברכה הקבועה לו במי יתמומו אם לא במגן דוד: **סבי דפומבדיתא.** רב יהודה ורב עינא בסוף פרק ראשון דסנהדרין (דף יח:): **בשבתא.** בשבת דעלמא שאינו י"ט: **יומא טבא.** בלא שבתא דאילו בשבת ויום טוב חתים תרוייהו מקדש השבת וישראל והזמנים כדמפרש במסכת בילה (דף יח.): **שבתא דקביעא וקיימא.** מששת ימי בראשית ואינה תלויה בקביעת החודש: **דברכים איתא.** משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל: **קידוש ברכים מי ליתא.** בבית הכנסת ובסעודת חתן: **מתני' ברכה שיר.** בגמרא [קיח.] מפרש: **בין הכוסות הללו.** בין שנים הראשונים לשנים האחרונים אם רצה לשתות ישתה: **בין ג' לד' לא ישתה.** מצאתי בגמרא ירושלמי [ט] למה לא ישתה כדי שלא ישתכר דתו לא מצי למימר הלל ופריך התם והלא כבר משוכר הוא שהרי כבר הרגה בסעודתו ומשני יין שבתוך המזון אינו משכר שלאחר המזון משכר. וה"ה נמי דיין שלפני המזון אינו משכר ואם רצה לשתות בין ראשון לשני ישתה דהא לא ממעטו תנא אלא בין ג' לד': **גמ' ש"מ ברכה המזון טעונה כוס.** דהא במסכת ברכות לא מתני' בהדיא דטעונה כוס אלא מדיוקא שמעינן ליה דאמר בריש פירקא (דף קה:) שמעת מינה מהא מתני' תמני ש"מ ברכת המזון טעונה כוס ולימא נמי דממתני' שמעינן ליה: ה"ג **ארבע כוסות תקינו להו רבנן וכל חד וחד נעביד ביה מצוה.** כלומר ראוי שיעשה בו מצוה אבל בשאר ימות השנה לא בעי כוס שאף כאן אין הכוס בא בשביל ברכת המזון: יהלוך

קסבר עד ועד בכלל. ואי אמינא עד אלא סברי עלמא דאף בלא בכלל משום הכי אמר עד אם הבנים שמחה ומו לא: [**עד ולא עד בכלל**]. ואי הוה אמינא עד אם הבנים הוה משמע עד אם הבנים ולא אם הבנים בכלל: ה"ג **כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך וגו' וכתיב התם זכור את יום השבת לקדשו: כשם הגדולים.** כאברהם כיצחק ויעקב: **דברכים איתא.** משום כבוד רבים אומר מקדש ישראל:

ה"ג

רשב"ם

מאי לאו בהא קמיפלגי. דהנך תנאי אליבא דב"ש בהללויה פליגי אי סוף פירקא הוא אי ריש פירקא הוא הלכך אפי' נקט מילתיה בהך לישנא ואפי' מילתיה בארוך לישנא אבל אליבא דבית הלל דליכא הללויה עד חצי לעניין מים לא פליגי כו' אלא איידי דמיתלפי מילתיה דב"ש משום הללויה אי ריש פירקא הוא אי לא מיתלפי נמי מילתייהו דבית הלל למיקנקו אפי' מילתיה סוף פירקא ואידך ריש פירקא כי היכי דאמרי אליבא דב"ש: **מ"ד עד בצאת סבר עד ולא עד בכלל.** ואי הוה אמר בכלל ופלוגתייהו אליבא דבית הלל איכא לפרושי נמי בכה"ג: **ונימא עד הללויה.** למ"ד עד ולא עד בכלל: **קריש שמע.** ברכת גאולה שאחר ק"ש: **והלל.** של ערבי פסחים שחותם גאל ישראל כר"ע דמתניתין שמספר ומשבח על גאולת ישראל שעברה: **דצלותא גואל ישראל.** שאנו מתפללין על העתיד: **דקידושא קדשנו.** דהולאה היא על שעבר: **דצלותא קדשנו.** לפי שאנו אומרים אותה בתפלת תפלה ראוי לאומרה בלשון בקשה: **לריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום.** בין בכוס בין בתפלה שלו שבת בגזירה שוה דפסחים ובשאר מועדים במה מצינו מפסח: ה"ג **כתיב הכא למען תזכור את יום צאתך וכתיב התם זכור את יום השבת: דאפטרתא.** במסכת סופרים (פרק יג) תניא להו לברכות דהפטרה ומפרש דמגן דוד אומר. ובצלותא שייך לומר טפי מצמיח קרן ישועה משום דרחמי נינהו ואנו מבקשין שיצמיח קרן ישועה לישראל. ורבינו שלמה היה אומר משום הכי לא שייך למימר בתפלה מגן דוד שכבר אמרנו מגן אברהם ותרי חתימות בהדדי לא שייך בתפלה: **כשם הגדולים אשר בארץ.** נתן הגביא אמר לדוד כן מפי הקב"ה שכשם שחותמים במגן אברהם חותמין במגן דוד. הגדולים אברהם יצחק ויעקב. ואע"ג דכשלשתן לא חתמינן

מאי לאו בהא קמיפלגי למ"ד עד אם הבנים שמחה סבר הללויה ריש פירקא ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר הללויה סוף פירקא רב חסדא מתרץ לטעמיה דכולי עלמא סברי הללויה סוף פירקא מ"ד עד בצאת ישראל שפיר ומאן דאמר עד אם הבנים שמחה [ט] עד ועד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא הללויה של אם הבנים שמחה קשיא רבה בר רב הונא מתרץ למעמיה דכולי עלמא הללויה ריש פירקא מאן דאמר עד אם הבנים שמחה שפיר ומאן דאמר עד בצאת ישראל סבר עד ולא עד בכלל ונימא עד הללויה וכי תימא דלא ידעינן הי הללויה ונימא עד הללויה שבצאת ישראל קשיא: וחותם בגאולה: אמר רבא ק"ש והלל גאל ישראל דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו אמר רבי זירא דקידושא אשר קדשנו במצותיו [א] וצונו דצלותא קדשנו במצותיך מ"ט דרחמי נינהו אמר רב אחא בר יעקב [א]וצריך שיזכיר יציאת מצרים בקידוש היום כתיב הכא [ב]למען תזכור את יום וכתיב התם [2]זכור את יום השבת לקדשו אמר רבה בר שילא דצלותא מצמיח קרן ישועה, בהפטרה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. תאני רב יוסף שחותמין בהפטרה מגן דוד כדרך שחותמין בתפלה מגן אברהם. אמר ריש לקיש ואעשך לגוי גדול זה שאומרים אלהי אברהם ואברכך זה שאומרים אלהי יצחק ואגדלה שמך זה שאומרים אלהי יעקב. יכול יהו חותמין בכלן ת"ל והיה ברכה אין חותמין אלא בך בלבד. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרי בשבתא בין בקידושא בין בצלותא מקדש השבת, ביום טוב בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו'. ואסיקנא כסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא איקלעי לסורא לגבי מרימר ונחת שליח צבור לקמיה ואמר כסבי דפומבדיתא, והוו כולי עלמא משתקי ליה, ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא כסבי דפומבדיתא. מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו. אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכה טעונה כוס. אמר ליה ארבע כוסות תקון רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.

א [מיי' פכ"ט מהל' שבת הלכה כז]:
צח ב מיי' פ"ב מהלכות תפלה הל' ה' ופכ"ט מהלכות שבת הלכה ג ומלכים יט סמג עשין יט טור וש"ע א"ח סימן רסח וטוש"ע א"ח סימן תפז סעיף ה:
צט ג מיי' פ"ז ופ"ח מהלכות מלה הלכה י סמג עשין מז טוש"ע א"ח סימן תעט:
ק ד מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תפ:
קא ה מיי' פ"ז שם וסמג שם טוש"ע א"ח סימן תעג סעיף ג:
קב ו מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תעט:

רבינו חננאל

וחותם בגאולה, אמרי ק"ש והלל חותמין גאל ישראל צלותא גואל ישראל, מאי טעמא רחמי נינהו. אמר רבי זירא ברכה דקידוש אשר קדשנו במצוותיו אבל של תפלה קדשנו במצותיך, מאי טעמא דתפלה רחמי נינהו. וצריך שיזכיר יציאת מצרים (בלילות) [בקידוש היום] כתיב הכא זכור את יום השבת לקדשו וכתיב התם למען תזכור את יום צאתך וגו'. אמר רבה בר זירא בצלותא חותמין מצמיח קרן ישועה, בהפטרה מגן דוד שנאמר ועשיתי לך שם גדול כשם הגדולים אשר בארץ. אמר רבא אשכחתינהו לסבי דפומבדיתא דהוו אמרי בשבתא בין בקידושא בין בצלותא מקדש השבת, ביום טוב בין בצלותא בין בקידושא מקדש ישראל והזמנים ואמינא להו אנא אדרבא כו'. ואסיקנא כסבי דפומבדיתא מדאמר רבינא אנא איקלעי לסורא לגבי מרימר ונחת שליח צבור לקמיה ואמר כסבי דפומבדיתא, והוו כולי עלמא משתקי ליה, ואמר להו מרימר שבקוה דהלכתא כסבי דפומבדיתא. מזגו לו כוס שלישי ברך על מזונו. אמר לו רבינא לרבא ש"מ ברכה טעונה כוס. אמר ליה ארבע כוסות תקון רבנן דרך חירות כל חד וחד נעביד ביה מצוה. **רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר.**

תורה אור השלם

1. לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל עליו מצות לחם עני כי בחפזון יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חייך:
דברים טז ג
2. זכור את יום השבת לקדשו: שמות כ ז
3. והיה עמך בכל אשר הלכת ואברתה את כל איביך מפניך ועשיתי לך שם גדול כשם הגדלים אשר בארץ: שמואל ב ז ט
4. ואעשך לגוי גדול ואברכך ואגדלה שמך והיה ברכה:
בראשית יב ב

הגהות הגר"א

[א] נברא דקידושא אשר קדשנו במצותיו דצלותא כו':

מוסף רש"י

דצלותא גואל ישראל מ"ט דרחמי נינהו: שהוא דברי בקשה ותחנונים, אבל בק"ש והלל לא, לפי שאינה אלא קפיצת דברים בעלמא (הפרדס עמ' ט). **בין הכוסות הללו.** בין הראשון לשני (לעיל קח.).

ו) [ברכות כו: וש"נ], ז) [עי' לעיל מנ: מ"ש שם עה"נ], ג) ס"ל ואילכתא כסבי דפומבדיתא, ד) [לעיל קח.], ה) [לעיל קה:], ו) ל"ל עד בצאת, ז) בס"א: ושל, ח) בס"א: מפסח, ט) [מהלכה ט ואילך], י) [בראשית יב], כ) [פ"י ה"ר], ל) [לשבת הגדול סמוך לסוף פיוט קול' תקל' סדור פסח], מ) [קב. בסוף הסוגיא],

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

ה"ג **רביעי גומר עליו אם ההלל ואומר עליו הלל הגדול: שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב[ד] הודו לאל השמים נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **עשיר בשורו.** מפסידו ממון [ומכפר] על גופו: **קשין נקניו של אדם.** כשהוא עלול כיום המיתה:

ומקדים

רשב"ם

יהללוך. ב) (נשמת כל חי) וגומרין בו בא"י מלך מהולל בתשבחות וזו היא ברכת השיר דמתניתין כלומר ברכת השבח: **ור' יוחנן אומר נשמת כל חי.** אף נשמת דהיינו ברכת השיר דמתני' דאילו יהללוך אינו אומרים בכל יום שאומרים בו את ההלל ומאי שנא ליל פסח דנקט שם לא להוסיף עוד ברכה אחרת והיינו דאמר הלכה כרבי יוחנן בתרוייהו וקבעוהו לאחר הלל הגדול שצריך לאומרן כדלקמן דהשתא איכא ברכה בכל חדא וחדא והכי הויא מילתא שפיר כך נראה בעיני: ה"ג **ה"ר רביעי גומר עליו אם ההלל ואומר עליו הלל הגדול: ה' רועי.** על שם המזון שאכלו צריך לומר: **שהקדוש ברוך הוא יושב ברומו של עולם כו'.** דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר והיינו דבר גדול: **בעובדא.** בעובדא שהשפיע לו והכי משמע כי טוב כי לעולם חסדו חסד הוא עושה לעולם בכי טוב כלומר בטוב שנתן לו: **עשיר בשורו עני בשיו.** מפסידו ממון ומכפר על גופו: **בעלכון.** תרי משמע: **בקריעת ים סוף.** כלומר גם גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנותן לו מזונות כאשר עשה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי: **קשין נקניו של אדם.** כשהוא עלול: **לועה.** לשון עלול וחגור כמו לועה ברב כומו (ישעיה סג): **כל המבזה את המועדות.** שעושה מלאכה בחולו של מועד דכתיב[ג] את חג המצות תשמור ונפקא לן במסכת חגיגה (דף יח.) איסור מלאכה בחולו של מועד: **המקבל לשון הרע.** שמקבלו ומאמינו על חביריו. פע"ג דלקבוליה לא מיבעי ליה למיחש ליה מיבעי כדמפרש במסכת נדה (דף סא.): **וקרי ביה לא תשיא.** נראה בעיני דלא גרסינן ליה. דכולהו משמע מלא תשא שכשמספר או מעיד הרי נושא בפיו שמע שוא: **ולי מאחר דאיכא הלל הגדול.** שמשבח יותר כמו שפירש רבי יוחנן למעלה משום דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר אגן מאי טעמא אמינן הא הלילא על כל פרק ופרק ועל כל לילה שלא תצא על הליבור לכשנגאלין: **תמשה דברים.** דמיירי נמי בגאולה: **הברים רקדו לאיליס.** בשעת מתן תורה דכתיב (תהלים קח) למה תרקדון הרים וגו': **גבריאל אמרו.** כשיצאו חנניה מישאל ועזריה והוא היה שם דכתיב (דניאל ג) ורויה די רביעאה דמי לבר אלהין לפי שהקדוש ברוך הוא הבטיחו על כך כשנשלך אברהם באור כשדים וכשקייס לו אמר ואמת ה' לעולם שקייס הבטחתו: **בשעה שפיל נמרוד.** שעל שם כן נקרא אמרפל על שם שאמר והפיל את אברהם בכבשן[ה]:

ואקדים

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך. וקמ"ל דאפילו במקום שנהגו לברך אחריו בגלוי פסח צריך לברך דאי נהגו פשיטא מ"נ דאפילו במקום שנהגו ה"מ דוקא בימים אבל בלילה אין צריך לברך קא משמע לן: **רבי יוחנן אמר נשמת כל חי.** נראה ה"פ אף נשמת כל חי אחר יהללוך דאי לא תימא הכי אין כאמצע עבדינן ווקוראא נשמת כל חי ברכת השיר לפי שנשבחות אומריס אותו אחר פסוקי דזמרה ורבינו חיים כהן לא היה מותם ביהללוך כי אם בנשמת לבדו משום דליתנא דברכת השיר משמע מדא ברכה[א]: **מהודו עד על נהרות בבל.** וכן אנו עושים ולענו לדיקים בה' אינו מן המזמור: מן

מאי ברכת השיר רב יהודה אמר [א]יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר [ב]נשמת כל חי ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט וי"א [1]ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רבי יהודה אומר [22]מהודו עד [3]נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר [4]מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה א"ר יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו [6]אמר רב חסדא מאי דכתיב [2]הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרגגולתה א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה דאילו ביולדה כתי' [5]בעצב ובמזונות כתי' [6]בעצבון [3](א"ר) יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב [7]המלאך הגואל אותי מכל רע מלאך בעלמא ואילו במזונות כתיב [8]האלהים הרועה אותי א"ר יהושע בן לוי [3]בשעה שאמר הקב"ה לאדם [9]וקוץ וברדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו [10]בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו אמר ר"ש בן לקיש אשרינו [7]אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב [11]נותן לחם לכל בשר וסמיך ליה לגוזר ים סוף לגזרים אמר ר"א בן עזריה [8]קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף שנאמר א[12]מהר צועה להפתח וכתיב בתרי' רוגע הים ויהמו גליו [9]ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה [10]כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שנאמר [13]אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר [14]לכלב תשליכון אותו וכתיב בתריה [15]לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אגן מ"ט אמרינן האי משום שיש בו ה' דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה ותחיית המתים וחבלו של משיח יציאת מצרים דכתי' [16]בצאת ישראל ממצרים וקריעת ים סוף דכתיב [17]הים ראה וינוס מתן תורה דכתי' [18]ההרים רקדו כאילים תחיית המתים דכתיב [19]אתהלך לפני ה' חבלו של משיח דכתיב [20]לא לנו ה' לא לנו וא"ר יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנא' [21]אנה ה' מלטה נפשי חזקיה אמר מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו ירידתן דכתיב לא לנו ה' לא לנו [6]אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמתך אמר עזריה למה יאמרו הגוים אמרו כולן עלייתן מכבשן האש דכתיב [22]הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה ואמת ה' לעולם הלליה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקב"ה [7]אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע [8]חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד [9]יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה [10]שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים

ואקדים

[1]מאי ברכת השיר רב יהודה אמר יהללוך ה' אלהינו ורבי יוחנן אמר [2]נשמת כל חי ת"ר רביעי גומר עליו את ההלל ואומר הלל הגדול דברי ר"ט וי"א [3]ה' רועי לא אחסר מהיכן הלל הגדול רבי יהודה אומר [22]מהודו עד [4]נהרות בבל ורבי יוחנן אומר משיר המעלות עד נהרות בבל רב אחא בר יעקב אמר [5]מכי יעקב בחר לו יה עד נהרות בבל ולמה נקרא שמו הלל הגדול א"ר יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה א"ר יהושע בן לוי הני עשרים וששה הודו כנגד מי כנגד כ"ו דורות שברא הקב"ה בעולמו ולא נתן להם תורה וזן אותם בחסדו [6]אמר רב חסדא מאי דכתיב [2]הודו לה' כי טוב הודו לה' שגובה חובתו של אדם בטובתו עשיר בשורו ואת עני בשיו יתום בביצתו אלמנה בתרגגולתה א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפליים כיולדה דאילו ביולדה כתי' [7]בעצב ובמזונות כתי' [8]בעצבון [3](א"ר) יוחנן קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה דאילו בגאולה כתיב [9]המלאך הגואל אותי מכל רע מלאך בעלמא ואילו במזונות כתיב [10]האלהים הרועה אותי א"ר יהושע בן לוי [3]בשעה שאמר הקב"ה לאדם [11]וקוץ וברדר תצמיח לך זלגו עיניו דמעות אמר לפניו רבש"ע אני וחמורי נאכל באבוס אחד כיון שאמר לו [12]בזעת אפך תאכל לחם נתקררה דעתו אמר ר"ש בן לקיש אשרינו [7]אם עמדנו בראשונה ועדיין לא פלטינן מינה דקא אכלינן עיסבי דדברא אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף דכתיב [13]נותן לחם לכל בשר וסמיך ליה לגוזר ים סוף לגזרים אמר ר"א בן עזריה [8]קשין נקביו של אדם כיום המיתה וכקריעת ים סוף שנאמר א[14]מהר צועה להפתח וכתיב בתרי' רוגע הים ויהמו גליו [9]ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה [10]כל המבזה את המועדות כאילו עובד ע"ז שנאמר [15]אלהי מסכה לא תעשה לך וכתיב בתריה את חג המצות תשמור ואמר רב ששת משום ר"א בן עזריה כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר בחבירו ראוי להשליכו לכלבים שנאמר [16]לכלב תשליכון אותו וכתיב בתריה [17]לא תשא שמע שוא וקרי ביה לא תשיא וכי מאחר דאיכא הלל הגדול אגן מ"ט אמרינן האי משום שיש בו ה' דברים הללו יציאת מצרים וקריעת ים סוף ומתן תורה ותחיית המתים וחבלו של משיח יציאת מצרים דכתי' [18]בצאת ישראל ממצרים וקריעת ים סוף דכתיב [19]הים ראה וינוס מתן תורה דכתי' [20]ההרים רקדו כאילים תחיית המתים דכתיב [21]אתהלך לפני ה' חבלו של משיח דכתיב [22]לא לנו ה' לא לנו וא"ר יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו שעבוד מלכיות איכא דאמרי אמר רבי יוחנן לא לנו ה' לא לנו זו מלחמת גוג ומגוג רב נחמן בר יצחק אמר מפני שיש בו מילוט נפשות של צדיקים מגיהנם שנא' [23]אנה ה' מלטה נפשי חזקיה אמר מפני שיש בו ירידתן של צדיקים לכבשן האש ועלייתן ממנו ירידתן דכתיב לא לנו ה' לא לנו [6]אמר חנניה כי לשמך תן כבוד אמר מישאל על חסדך ועל אמתך אמר עזריה למה יאמרו הגוים אמרו כולן עלייתן מכבשן האש דכתיב [24]הללו את ה' כל גוים אמר חנניה שבחוהו כל האומים אמר מישאל כי גבר עלינו חסדו אמר עזריה ואמת ה' לעולם הלליה אמרו כולן ויש אומרים ואמת ה' לעולם גבריאל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריאל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמי והוא יחיד בעולמו נאה ליחיד להציל את היחיד ולפי שהקב"ה [7]אינו מקפח שכר כל בריה אמר תזכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע [8]חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד [9]יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריאל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה [10]שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מבפנים

ואקדים

[23]אנה ה' מלטה נפשי: [24]הללו את ה' כל גוים שבחוהו כל האמים: תהלים קיז א

קג א ב ג מיי' פ"ח מהל' מו"מ הל' י' וסמג שם טוש"ע או"ח סימן תפ: קד ד מיי' פ"ו מהל' י"ט הלכה טז:

גליון הש"ס

גמ' אמר חנניה כי לשמך תן בבוד. עי' ירושלמי פ"ט דסוטה הל' ו וכיפ"מ שם: שם יורקמו שר הברד. עי' ריש תענית תוד"ה ויומא:

הגהות מהר"ב רנשבורג

א) גמ' מהר' לועה להפתח. נ"ב מהר' סיפא דקא ולא יתות ועי' מהרש"א בח"א:

מוסף רש"י

את המועדות. מולו של מועד (מכות כג.), **את חג המצות תשמור.** מפרש בחגיגה (יח.) אם בלאמון וכמיני הלי ככר אמור, הא לא בא להזהיר אלא על מולו של מועד שאסור בעשיית מלאכה (מכות שם).

מוסף תוספות

א. ולמה יחתום שתי פעמים על ברכה אחת. תוס' ר"פ.

רבינו חננאל

מאי ברכת השיר ר' יהודה אומר יהללוך ר' יוחנן אומר נשמת כל חי. ת"ר חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי ר' טרפון, ויש אומרים ה' רועי לא אחסר. מהיכן הוא אומר הלל הגדול, רב אמר מהודו עד על נהרות בבל, רבי יוחנן אומר משיר המעלות עד על נהרות בבל, רב אחא בר יעקב אמר מכי יעקב בחר לו יה ועד על נהרות בבל. למה נקרא הלל הגדול, אמר רבי יוחנן מפני שהקב"ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזון לכל בריה. אמר רבי יהושע בן לוי כ"ו הודו כנגד כ"ו דור שלא היתה להם תורה וזנם הקב"ה בחסדו. מאי דכתיב הודו לה' כי טוב, הודו למי שגובה חובו של אדם בטובתו. פי' מכל אדם כפי השג ידו, עשיר בשורו עני בשיו אלמנה בתרגגולתה יתום בביצתו. א"ר יוחנן קשין מזונותיו של אדם כפלים כיולדה, ביולדה כתיב בעצב תלדי בנים ובמזונות כתיב בעצבון תאכלנה. ר' אלעזר אומר כקריעת ים סוף שנאמר לגזור ים סוף לגזרים וסמיך ליה נותן לחם לכל בשר. ר' לוי אמר יתר מן הגאולה שנאמר המלאך הגואל אותי מכל רע על ידי מלאך, ובמזונות כתיב האלהים הרועה אותי. רבי אלעזר בן עזריה אומר כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים ויהמו גליו ה' צבאות שמו. ר' חמא בר' חנינא אמר כיום המיתה שנאמר לא ימות לשחת ולא יחסר לחמו. אמר רב ששת קשין נקביו של אדם כקריעת ים סוף שנאמר מהר צועה להפתח וכתיב בתריה רוגע הים וגו'. אמר רב ששת המבזה את המועדות כאלו עובד ע"ז שנאמר אלהי מסכה וגו' וכתיב בתריה את חג המצות תשמור. ועוד אמר המספר לשון הרע והמקבלו והמעיד עדות שקר ראוי להשליכו לכלבים, שנאמר לא תשא שמע שוא וסמיך ליה לכלב תשליכון אותו. ואקשינן וכי מאחר דאיכא הלל הגדול מאי טעמא שבקינן ליה וקרינן להאי, ופריק ר' יוחנן מפני שיש בו ה' דברים יציאת מצרים שנאמר בצאת ישראל ממצרים, קריעת ים סוף שנאמר הים ראה וינוס, מתן תורה שנאמר אתהלך לפני ה' בארצות החיים, חבלו של משיח שנאמר לא לנו ה' לא לנו. רב נחמן אמר מפני שיש בו מלוט הצדיקים מגיהנם שנאמר אנא ה' מלטה נפשי. ענין אברהם אבינו שהפילו נמרוד לכבשן האש, וענין חנניה מישאל ועזריה שהפילן נבוכדנצר לכבשן האש.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

מן שמים נלחמו הכוכבי׳ ממסילותם. במקומן היו עומדים ולאשן מגיע עד לארץ וכן פירש״י בנימוקי מקקא [8] ותימה למ״ד בפ׳ מי סריה (לעיל דף לד.) כל העולם כולו תחת כוכב א׳ עומד אאיך ירדו הכוכבים [2] הלא מאחד נתמלא העולם י״ל דלא איירי אלא בכוכבים של גלגל שהן מזלות קבועים אבל שאר כוכבים קטנים הם [9]: כמלודה

ואקדיה מבחוץ. לשרוף את הזורקים אותן לתוך האור כדכתיב (דניאל ג) גובריא אילך די הסיקו לשדרך מישך ועבד נגו קטיל הימון שביבא דעולא: **ואמם ה׳ נעולם.** שקייס לי דבמו ושמר לי הבטחתו שהבטיחני להגיל מבני בניו של אברהם. **שנתן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: ה״ג **כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו נאקורי נפשייהו בנחל קישון: ואמם ה׳ נעולם:** מחיל פרעה להתפרנס ממנו: **שמוני בניך.** מרוב מתאותם בגלות: **לחולדה זו שדרה בעיקרי בתים.** והיינו עקרת הבית: **אומות העולם מאי עבידתייהו.** לשבוחי מעוס דגבר עלינו חסדו הא עלן לשבוחי: **אגבורות ונפלאות.** דחזיתו שעשה לי: **וקנה.** עדת ישראל בין הקנים ביער: **חזיר מיער.** זה אדום שכתוב בה (שם ז) אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסקה וזה דרכו של חזיר: **שלא מעשיה נעבדים בקולמוס אחד.** כלו׳ פה אחד להם להרע: **מפרפס.** מתיר פס פושט יד: **ברלי.** כלומר מתנים עם ישראל לעשות רצונם בשואל שהם מקבלים ואין מקיימין דבריהם: זה

רשב״ם

ואקדיה מבחוץ. לשרוף את הזורקין אותן לתוך האור כדכתיב [7] גובריא אילך די הסיקו לשדרך וגו׳ עד קטיל הימון שביבא דעולא: **פגוט אותן לינשה.** ויתנו לקבורה שם בזכות שאמרו (שמות יד) כי ה׳ נלחם להם במצרים והיינו דכתיב (שם טו) נטית ימינך תבלעמו ארץ שנשבע הקב״ה לארץ שלא תענש על קבורתן: **שנתן לו רבו מתנה.** פרנסה לדגים: **כיון דנחיתו כוכבי שמיא עלייהו נחיתו נאקורי נפשייהו בנחל קישון:** [8] **פתחו דגים.** שביס: **נחל קישון גרפס.** ליס כדכתיב (קהלת א) כל הנחלים הולכים אל הים: **ואמם ה׳ נעולם.** ששילם לנו מתנותינו מחיל פרעה להתפרנס ממנו: **אמרה כנסת ישראל.** הזקנים והחשובים שבהן אמרו על שאינם חשובים כל כך כדאמעמע אם הבנים שהאם נועקת על הבנים שאמה עקרת הבית: **שמוני בניך.** מרוב חטאתם בגלות: **לחולדה זו שדרה בעיקרי בתים.** והיינו עקרת הבית: **אני אהובה לפניך.** אהבתי משמע כמו אהבתני כלומר אהבת אותי: **לי נאה להושיע.** יותר מכל האומות שהרי ישראל יחידוך: **נשחלה רבי ישמעאל ברבי יוסי שלח לו רו׳.** בהרבה מקומות בש״ס מצינו ששלח לו רבי לרבי ישמעאל ברבי יוסי בחליו כן והדברים שהשיב לו כאן לא השיב לו פעם אחרת ושמא חלאים הרבה חלה רבי ישמעאל ובכל פעם ופעם שלח לו רבי והוא משיב לו אי נמי כולן השיבן בפעם אחת ובש״ס סידרן במסכתות כל אחת על מקומה: **אומות העולם מאי עבידתייהו.** לשבוחי מעוס דעלינו גבר חסדו הא עלן לשבוחיה: **אגבורות ונפלאות.** דחזינן שעשה בעולם וכל שכן אנו כי גבר עלינו חסדו יותר מכל אומה ולשון: **יאחיו תשמנים.** דורונות למלך המשיח

ואקדיה מבחוץ ואעשה [6] נס בתוך נס אמר לו הקב״ה רד באותה שעה פתח גבריאל ואמר ואמת ה׳ לעולם ר׳ נתן אומר ואמת ה׳ לעולם דגים שבים אמרוהו כדרב הונא דאמר רב הונא ישראל שבאותו הדור מקטני אמנה היו [3] ובדדרש רבה בר מרי מאי דכתיב [1] וימרו על ים בים סוף מלמד שהמרו ישראל באותה שעה ואמרו כשם שאנו עולין מצד אחד כך מצריים עולים מצד אחר אמר לו הקב״ה לשר של ים פלוט אותן ליבשה אמר לפניו רבש״ע כלום יש עבד שנותן לו רבו מתנה וחוזר ונוטל ממנו אמר לו אתן לך אחד ומחצה שבהן אמר לו רבש״ע יש עבד שתובע את רבו נחל קישון יהא לי ערב מיד פלט אותן ליבשה ובאו ישראל וראו אותן שנאמר [2] וירא ישראל את מצרים מת על שפת הים מאי אחד ומחצה שבהן דאילו בפרעה כתיב [3] ששׁ מאות רכב בחור ואילו בסיסרא כתיב [4] תשע מאות רכב ברזל כי אתא סיסרא [אתא עלייהו בדקרי דפרזלא הוציא הקב״ה עליהם כוכבים ממסילותם דכתיב] [5] מן שמים נלחמו הכוכבים כיון דנחיתו כוכבי שמים עלייהו אקדירו הני דקרי דפרזלא נחיתו לאקרורי למיסחי נפשייהו בנחל קישון אמר לו הקב״ה לנחל קישון לך והשלם ערבונך מיד גרפם נחל קישון והשליכן לים שנאמר [6] נחל קישון גרפם נחל קדומים מאי נחל קדומים נחל שנעשה ערב מקדם באותה שעה פתחו דגים של ים ואמרו ואמת ה׳ לעולם אמר רבי שמעון בן לקיש מאי דכתיב [7] מושיבי עקרת הבית אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבש״ע שמוני בניך [8] כחולדה זו הדרה בעיקרי בתים: דרש רבא [7] מאי דכתיב [8] אהבתי כי ישמע ה׳ אמרה כנסת ישראל רבש״ע אימת אני אהובה לפניך בזמן שתשמע קול תחנוני דלותי ולי יהושיע אמרה כנסת ישראל לפני הקב״ה רבש״ע אע״פ שדלה אני במצות לך אני ולי נאה להושיע אמר רב כהנא כשחלה רבי ישמעאל בר׳ יוסי שלח לו ר׳ אמור לנו שנים ושלשה דברים שאמרת לנו משום אביך שלח לו כך אמר אבא מאי דכתיב [9] הללו את ה׳ כל גוים אומות העולם מאי עבידתייהו ה״ק הללו את ה׳ כל גוים אגבורות ונפלאות דעביד בהדייהו כל שכן אנו דגבר עלינו חסדו [10] (אמר לו) ועוד (חדא) עתידה מצרים שתביא דורון למשיח כסבור אינו מקבל מהם אמר לו הקב״ה למשיח קבל מהם אכסניא עשו לבניי במצרים מיד [10] יאתיו חשמנים מני מצרים נשאה כוש ק״ו בעצמה ומה הללו שנשתעבדו בהן כך אני שלא נשתעבדתי בהן לא כ״ש אמר לו הקב״ה קבל מהם מיד [10] כוש תריץ ידיו לאלהים נשאה מלכות [רומי] הרשעה ק״ו בעצמה ומה הללו שאין אחיהן כך אנו שאנו אחיהן לא כ״ש אמר לו הקדוש ברוך הוא לגבריאל [11] גער חית קנה געור חיה וקנה לך עדה דבר אחר געור חית קנה שדרה בין הקנים דכתיב [12] יכרסמנה חזיר מיער וזיז שדי ירענה [9] אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן געור בחיה שכל מעשיה נכתבין בקולמוס אחד [11] עדת אבירים בעגלי עמים ששחטו אבירים כעגלים שאין להם בעלים [11] מתרפס ברצי כסף שפושטין יד לקבל ממון ואין עושין רצון בעלים [7] [11] פיזר עמים קרבות יחפצון מי גרם להם לישראל שיתפזרו לבין אומות העולם קריבות שהיו חפצין בהן ועוד שלח לו ג׳ מאות וששים וחמשה שווקים בכרך גדול של רומי וכל אחד ואחד היו בו שלש מאות וששים וחמשה בירניות וכל בירנית ובירנית היו בו שלש מאות וששים וחמשה מעלות וכל מעלה ומעלה היו בו כדי לזון את כל העולם כולו אמר רבי [9] (ישמעאל) לרבי ואמרי לה [10] (לר׳ ישמעאל בר יוסי) הני למן לך ולחברך ולחברותך שנאמר [13] סחרה ואתננה קודש לה׳ לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים לפני ה׳ יהיה וגו׳ מאי לא יאצר תני רב יוסף לא יאצר זה בית אוצר ולא יחסן זה בית גניזה מאי כי ליושבים לפני ה׳ אר״א זה

ליושלים כדכתיב לעיל מיניה מהיכלך על ירושלים לך יובילו מלכים שי: **געור חיה.** אומה הרשעה: **וקנה לך עדה.** ישראל. ואית דמפרשי מצרים וכוש דכתיב אביריס ולא נהילא דסתם עדה ישראל: **קנה.** דריש לשון קנים: **בין הקנים.** ביער דחזיר ביער זו אדום שכתוב בה [6] אכלה ומדקה ושארא ברגלה רפסה זה דרכו של חזיר: **נשחלה רבי ישמעאל.** אם בא ישראל לדין לפניהם כולן מחייבין אותו ומדכתיב קנה ולא כתיב קנים משמע קולמוס אחד: **בעגלי עמים.** עגלים של כל העולם הפקר שאין להם בעלים: **מתרפס.** מתיר פס פושט יד: **ברלי.** כלומר מתנין עם ישראל לעשות רצונם בשואל שהם מקבלין ואין מקיימין דבריהן: **נחבריותך.** מגדלים: **לחבריותך.** לחברי חבריך: **בין אולרופיהן.** של תירוש דגן ויצהר: **ולא יחסן.** לשון חוסן. זה בית גנזיהן של כסף וזהב הגנוזין וטמונים בחוזק ובחוסן: זה

מסורת הש״ס

1. אבותינו במצרים לא השכילו נפלאותיך לא זכרו את רב חסדיך ויַמרו על יָם בְּיַם סוּף: תהלים קו ז
2. ויּוֹשַׁע יְיָ בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרָיִם וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת מִצְרַיִם מֵת עַל שְׂפַת הַיָּם: שמות יד ל
3. וַיִּקַּח שֵׁשׁ מֵאוֹת רֶכֶב בָּחוּר וְכֹל רֶכֶב מִצְרָיִם וְשָׁלִשִׁם עַל כֻּלּוֹ: שמות יד ז
4. וַיִּצְעֲקוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל יְיָ כִּי תֵשַׁע מֵאוֹת רֶכֶב בַּרְזֶל לוֹ וְהוּא לָחַץ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּחֹזְקָה עֶשְׂרִים שָׁנָה: שופטים ד ג
5. מִן שָׁמַיִם נִלְחֲמוּ הַכּוֹכָבִים מִמְּסִלּוֹתָם נִלְחֲמוּ עִם סִיסְרָא: שופטים ה כ
6. נַחַל קִישׁוֹן גָּרְפָם נַחַל קְדוּמִים נַחַל קִישׁוֹן תִּדְרְכִי נַפְשִׁי עֹז: שופטים ה כא
7. מוֹשִׁיבִי עֲקֶרֶת הַבַּיִת אֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה הַלְלוּ יָהּ: תהלים קיג ט
8. אָהַבְתִּי כִּי יִשְׁמַע יְיָ אֶת קוֹלִי תַּחֲנוּנָי: תהלים קטז א
9. הַלְלוּ אֶת יְיָ כָּל גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל הָאֻמִּים: תהלים קיז א
10. יֶאֱתָיוּ חַשְׁמַנִּים מִנִּי מִצְרָיִם כּוּשׁ תָּרִיץ יָדָיו לֵאלֹהִים: תהלים סח לב
11. גְּעַר חַיַּת קָנֶה עֲדַת אַבִּירִים בְּעֶגְלֵי עַמִּים מִתְרַפֵּס בְּרַצֵּי כֶסֶף בֹּזֵר עַמִּים קְרָבוֹת יֶחְפָּצוּ: תהלים סח לא
12. יְכַרְסֶמֶנָּה חֲזִיר מִיָּעַר וְזִיז שָׂדַי יִרְעֶנָּה: תהלים פ יד
13. וְהָיָה סַחְרָהּ וְאַתְנַנָּהּ קֹדֶשׁ לַיְיָ לֹא יֵאָצֵר וְלֹא יֵחָסֵן כִּי לַיֹּשְׁבִים לִפְנֵי יְיָ יִהְיֶה סַחְרָהּ לֶאֱכֹל לְשָׂבְעָה וּלְמַכְסֶה עָתִיק: ישעיהו כג יח

מוסף רש״י

כך מצריים עולים מצד אחר. לתוך ממנו וילדפו אתריו (שמות יד ל). **בעיקרי בתים.** קרו״ע בגע״ז (חולין כז). **אע״פ שדלה אני במצות.** כגון מיעוים, שאין זכיותיהן מכמיין לתלות להם מזומם, לך אני ולי נאה להושיע. להטות כלפי חסד (ר״ה יז).

מוסף תוספות

א. וכן איתא במדרש שאורך הכוכב מהלך ת״ק שנה כמן השמים ועד הארץ שהיה ראש אחד תחוב בקיע והשני היה בארץ. תוס׳ מגיגה יב. ב. באורר העולם. שם.

רבינו חננאל

ועניין וימרו על ים בים סוף ישראל שבאותו הדור קטני אמנה היו אמרו כשם שאנו עולין מצד זה כך המצרים עלו מן הצד האחר וכו׳. **אמרה** כנסת ישראל אע״פ שדלה אני מן המצות לי נאה להושיע אהבתי כי ישמע ה׳ הללו את ה׳ כל גוים, וכל שכן אנו דגבר עלינו חסדו. וענין יאתיו חשמנים מני מצרים, למלך המשיח. לא יאצר ולא יחסן כי ליושבים לפני ה׳, זה המקבל פני חבירו בישיבה.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ח. וגשל, © כל הזכויות שמורות

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום מיושב לפלוני וזה של פלוני דהואיל ומכיר הוא מקום כולם רגיל הוא ליישב שם תמיד: **ספרי תורה.** מעשה מרכבה ומעשה בראשית: **למנלא.** מלגא כתיב לגולת משמע שנותן כח לבריות לגלות: **מ) מפני מדש הדין.** שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: **לולי משה בחירו.** אלמא משתבח ביה קרא במשה וקרי ליה בחירו משום דהשיב חמתו מהשחית אלמא שמח הוא בכך: **כמצודה זו.** שפורסים לעופות לצוד ואין בה דגן ואין עוף נפנה אליה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמת זרח בחסקא קרמי [ל]: **ושיגרו להדרימון.** מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקרמי ניניהו [מ] ומלחמת יהושפט בעמונים קרמי [נ]. ולדך הראשונים להביא גזיהם עמהם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יבחרו: **שמעמידו על רגליו.** שמשמח לבו: **אקלידי.** מפתחות: **וקולפי.** פותחות שקוין בלע"ז שרדור"א: **דגלדי.** של מרלופים של עור שנושאים על סוסים וחמורים וגמלים: **אכן מאסו הבונים.** כלומר דוד שמימיו רועה צאן היה ונעשה רואה. ונפלאת בעיניו לשון רבים אמרו אחיו: **זה היום עשה ה'.** שמואל היה מתנבא עליהם שסופן לגיל ולשמוח שיושיעם מיד אויביהם: **הושיעה נא אמרו אחיו.** כלומר על ידי דוד. ודוד אמר הנלייחה נא שיצליח במלכותו: **ברכנוכם אמר שמואל.** שיברך כולם כלומר מברכין אנו אתכם: **אנו.** לשון רבים: **אסרו חג בעבותים.** הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח: לכפול

זה המכיר מקום חבירו בישיבה. שיודע לומר זה מקום פלוני וזה מקום פלוני דהואיל ומכיר מקום חבירו רגיל הוא ליישב תמיד שם: **עתיק יומין.** זה הקדוש ברוך הוא דכתיב (דניאל ז) ועתיק יומין יתיב: **ספרי הפורה.** מעשה המרכבה ומעשה בראשית ופירושו של שם דכתיב (שמות ג) זה שמי לעולם. והמכסה היינו שאינו מוסר אותם לכל אדם אלא למי שלבו דואג כראמרינן בפרק אין דורשין (חגיגה דף יג.) זה המגלה דברים שכיסן עתיק יומין. והכי משמע למכסה סתרי תורה שהיו מכוסין מתחלה ועתיק יומין גילן ונתן רשות לגלותן ומי שמגלה אותן זוכה למה שאמור בפסוק זה: **למנלא.** לשון מפעיל מלגא כתיב לגולת משמע שנותן גילות לבריותיו שיגלמוהו: **לולי משה בחירו.** אלמא קרי ליה בחירו משום דעומד בפרץ לפניו ומדמשבח ביה משמע שמח הוא בכך: **מפני מדש הדין.** שמקטרגת ואומרת לא תקבלם והוא מקבלם בסתר: גבי מלוכה גרסינן דגן שדרך ליתן דגן במצודה שפורסין לפני העופות כשאין בה דגן אין עוף נפנה אליה. גבי מלוכה דהיינו מיס גרסינן דגים: **ויגלו.** דרשינן לשון מגלה: מלחמתו של זרח במצרים גמרא אבל מלחמתו של זרח בחסקא קרמי בד"ה (ב יד): **ושיגרו להדרימון.** מלך ארם לעזור לו על בעשא מלך ישראל וקרמי ניניהו (שם ב טז): **בלו בני עמון ונעלוהו רו'.** גמרא. מלחמת יהושפט בעמונים קרמי. ולדך הראשונים להביא גזיהן עמם במלחמתם כדי שימשך לבם אחר ממונם ולא יבחרו וכשהן מגולחין הגולחין נוטלים ממונן: מלחמת סנחריב בחזקיה קרמי. חזקיהו נטלו מסנחריב כשבא המלאך והכה המחנה [ב]: **כשדיים הפשו אם לדקיהו.** קרמי [מ"ב כה]. פרסיים קבלו המלכות מכשדים דכתיב (דניאל ה) פריסת מלכותך ויהיבת למדי ופרס ויוונים קיבלו המלכות מפרסיים מפורש בספר יוסיפון וגם רומיים שקיבלו המלכות מיוונים מפורש שם וכפ"ק דע"ז (דף ח.): **זה עשרו של קרח.** שעל ידי רוב ממונו נתגאה ונטרד מן העולם: **משו שלש מאות.** לאו דוקא וכן כל שלש מאות שבש"ס: **אקלידי.** מפתחות: **וקולפי.** פותחות: **דגלדי.** מרלופין של עור ואעפ"כ היה משו שלש מאות פרדות: **אכן מאסו הבונים.** זה דוד שהיה עציר בחחיו ורועה: נפלאת בעיניו לשון רבים אמרו אחיו: **זה היום עשה ה'.** שמואל היה מתנבא שסופן לגיל ולשמוח בו שיושיעם מאויביהם: **הצליחה נא אמר דוד.** שיצליח במלכותו: **אסרו חג בעבותים.** הביאו זבחים ושלמים הרבה לשמוח ומתן דמן למזבח: לכפול

כמצודה שאין בה דגן. לדך ליידי עופות להשיס דגן במצודה ודריס ויגלו ויגלדו כי למ"ד מתחלפת בדל"ת במקומות הרבה: אבל

זה המכיר מקום חבירו בישיבה איכא דאמרי אמר ר"א זה המקבל פני חבירו בישיבה מאי למכסה עתיק (יומין) זה המכסה דברים שכיסה עתיק יומין ומאי ניהו סתרי תורה ואיכא דאמרי זה המגלה דברים שכיסה עתיק יומין מאי ניהו טעמי תורה אמר רב כהנא משום רבי ישמעאל ברבי יוסי מאי דכתיב [1]למנצח מזמור לדוד זמרו למי שנוצחין אותו ושמח בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם בשר ודם מנצחין אותו ועצב אבל הקב"ה נוצחין אותו ושמח שנאמר [2]ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו אמר רב כהנא [מ]משום רבי ישמעאל בר' יוסי אמר ר"ש בן לקיש משום רבי יהודה נשיאה מאי דכתיב [3]וידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב זה ידו של הקדוש ברוך הוא שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה [נ]מיד מדת הדין אמר רב יהודה אמר שמואל כל כסף וזהב שבעולם יוסף לקטו והביאו למצרים שנאמר [4]וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא אין לי אלא שבארץ מצרים ושבארץ כנען בשאר ארצות מנין תלמוד לומר [5]וכל הארץ באו מצרימה וכשעלו ישראל ממצרים העלוהו עמהן שנאמר [6]וינצלו את מצרים [ס]רב אסי אמר עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן רבי שמעון [7] אמר במצולה שאין בה דגים והיה מונה עד רחבעם בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם [פ]שנאמר [7]ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך בא מצרים [ע]רב אסי אמר עשאוה כמצודה זו שאין בה דגן רבי שמעון [7] אמר במצולה שאין בה דגים והיה מונה עד רחבעם בא שישק מלך מצרים ונטלו מרחבעם [פ]שנאמר [7]ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים [על ירושלים] ויקח את אוצרות בית ה' ואת אוצרות בית המלך בא זרח מלך כוש ונטלו משישק בא אסא ונטלוהו מזרח מלך כוש ושיגרו [ק]להדרימון בן טברימון באו בני עמון ונטלום [ר]מהדרימון בן טברימון בא יהושפט ונטלו מבני עמון והיה מונה עד אחז בא סנחריב ונטלו מאחז בא חזקיה ונטלו מסנחריב והיה מונה עד צדקיה באו כשדיים ונטלוהו מצדקיה באו פרסיים ונטלוהו מכשדיים באו יוונים ונטלוהו מפרסיים באו רומיים ונטלוהו מיד יוונים ועדיין מונה ברומי: [פ]אמר רבי חמא [ש](בר) חנינא שלש מטמוניות הטמין יוסף במצרים אחת נתגלה לקרח ואחת נתגלה לאנטונינוס בן אסוירוס ואחת גנוזה לצדיקים לעתיד לבא [8]עושר שמור לבעליו לרעתו אמר רבי שמעון בן לקיש זו עשרו של קרח [ת](שנאמר) [9]ואת כל היקום אשר ברגליהם א"ר אלעזר זה ממונו של אדם שמעמידו על רגליו [ב]א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות לבנות היו מפתחות בית גנזיו של קרח וכולהו אקלידי וקליפי דגלדא: (דיא"ש אדי"ש כשד"ך מאוד"ך סימן) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן [10]אודך כי עניתני אמר דוד אבן מאסו הבונים היתה לראש פנה אמר ישי מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו זה היום עשה ה' אמר שמואל אנא ה' אמר דוד ברוך הבא בשם ה' אמר ישי ברכנוכם מבית ה' אמר שמואל אל ה' ויאר לנו אמרו כולן אסרו חג בעבותים אמר שמואל אלי אתה ואודך אמר דוד אלהי ארוממך אמרו כולן: [ג]תנן התם מקום שנהגו לכפול

1. למנצח בנגינות מזמור לדוד:
2. ויאמר להשמידם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית:
תהלים קו כג
3. וידי אדם מתחת כנפיהם על ארבעת רבעיהם ופניהם וכנפיהם לארבעתם:
יחזקאל א ח
4. וילקט יוסף את כל הכסף הנמצא בארץ מצרים ובארץ כנען בשבר אשר הם שברים ויבא יוסף את הכסף ביתה פרעה:
בראשית מז יד
5. וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף כי חזק הרעב בכל הארץ: בראשית מא נז
6. ויתן את חן העם בעיני מצרים וישאלום וינצלו את מצרים:
שמות יב לו
7. ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם עלה שישק מלך מצרים על ירושלם:
מלכים א יד כה
8. יש רעה חולה ראיתי תחת השמש עשר שמור לבעליו לרעתו:
קהלת ה יב
9. ואשר עשה לדתן ולאבירם בני אליאב בן ראובן אשר פצתה הארץ את פיה ותבלע אתם ואת בתיהם ואת אהליהם ואת כל היקום אשר ברגליהם בקרב כל ישראל: דברים יא ו
10. אודך כי עניתני ותהי לי לישועה:
תהלים קיח כא

מוסף רש"י

כמצודה זו שאין בה דגן. לדך ליידי עופות מרוח דגן תחת מצודות כדי שיצאו עופות ונלכדין, וכשאין בה דגן אין עוף נופה אליה, כך ריקנו המצרים מכל ממונם. ויגלו כתרגומו ורוקנו (ברכות מ:). **כמצולה שאין בה דגים.** כמו מצולות יס, לשון כתוך המהום אין מגיעין דגים אלא על שפת הים, היכא דאיכא מזון (שם). **אקלידי.** מפתחות, **וקליפי.** מעשוים, **דגלדא.** כולם המפתחות והמנעולים של עור היו, ואעפ"כ היו שלש מאות פרדות טעונות. ל"א דגלדא לאורך אקים והמרלופין וכיסין של עור היו (סנהדרין קי:).

רבינו חננאל

יידי אדם מתחת כנפיהם ידו כתיב, ידו של הקב"ה שהיא פשוטה לקבל שבים מפני מדת הדין, כל אלו דברים פשוטין הן. ענין כל כסף שבעולם לקטו יוסף והביאו לפרעה, כשעלו ישראל ממצרים נטלוהו שעשו מצרים כמצולה שאין בה דגן איכא דאמרי כמצודה. **בא** שישק נטלו מרחבעם **בא** זרח נטלו משישק וכו'. **ואת כל היקום אשר ברגליהם,** זו עשרו של אדם שמעמידו על רגליו. א"ר לוי משאוי שלש מאות פרדות היו מפתחות גנזיו של קרח וכולהו אקלידי קלפי דגלדאי. **אמר** רבי יונתן אודך כי עניתני אמר דוד, אבן מאסו הבונים אמר ישי, מאת ה' היתה זאת אמרו אחיו, זה היום עשה ה' אמר שמואל.

לעזי רש"י

שרדור"א [שרידור"א]. מנעול.

תלמוד בבלי מהדורת נהרדעא החדש, באדיבות הוצאת ה. וגשל, © כל הזכויות שמורות